

ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Բազէ 1 :

Եւ անհաշիւ թուոնք շատ կտրիճ՝ ու եռանդուն է կռուող մէջ. և թէ որ արծուոյ պէս քաջութեանը հետ զօրութիւն ալ ունենար, անոր հետ կրնար բաղդատուիլ. բայց ինքը հաւէն աւելի չմեծնար : Երկայնութիւնը 15^{էն} ինչուան տասնութինը բթաչափ կը հասնի. տեսքը սիրուն ու վայելուչ. կոնքկին փետուրները մթնագոյն, և փորուն երկու կողերը ճերմակի վրայ մութ ըլլալով, աղուոր տեսք մը կուտան իրեն : Խիստ որսասէր թռչուն մըն է, և միանգամայն գիշատիչ : Երին ծամելիքը, որ գէպ ի առջևը ծածկ է աղեղնաձև ու սրածայր է. նաև վարի ծամելիքը քիչ մը կոր ու սրակտուց է. աս սուր ու կրտուկ կտուցովը չարաչար կը վիրաւորէ իր որսը և ուժով մը կը խոստէ : Եւսերը՝ բացած ժամանակը իրեք ոտք ու կէս տարածութիւն ունին, իսկ գոցած ատենը գրեթէ ինչուան պոչին ծայրը կը հասնին, փետուրները նոսր ու գրեթէ շիտակ են, և շարժմանը մէջ զարմանալի ուժ ճարպկութիւն և արագութիւն մը կը տեսնուի : Երանի ըլլալով բազէները հովի գէմ թռչիլ կը սիրեն, և երբոր օդուն բարձրերը ելելու ըլլան՝ կը զուարճանան, զանազան ձևերով կը թռչան. ներ ու փորձեր կ'ընեն, բոլորակաձև շրջաններ կը կտրեն, քարի պէս իրենք զիրենք վար կը ձգեն ու նետի պէս վեր կ'ելլեն, այնպիսի զարմանալի վարպետութեամբ մը որ մարդս շուարած կը մնայ. բայց իրենց սուր աչքը բոլոր աս խաղերուս ժամանակը միակերպ իրենց մէջ վար և դաժ դարուփոս տեղուանքը կը դիտէ : Բազէին ճանկերը զօրաւոր զէնքի տեղ կը ծառայեն. չոր ու ջրային,

երկայն կոր ու սուր են՝ մանգաղի երկաթին նման. խիստ քիչ անգամ կ'ըլլայ որ ասոր ճանկերէն որսը փախչի : Բազէին կարգէ դուրս սրութիւնն ալ իրեն որսական գործիքներէն մէկն է :

Բնութեամբ կռուասէր ըլլալուն, շարունակ բոլոր մէկալ թռչնոց հետ կը կռուրտի, և նաև իրմէ մեծ թռչնոց հետ. և թէ որ իր բնական անվախութիւնը կը թուի՝ իրմէ շատ մեծ կենդանեաց հետ ալ կը պատերազմի : Եւ երբեք կը կշտանայ ուրիշ բռնած որսէն, ինչուան որ գոնէ ուրիշ որսորդէ մը յափշտակած չըլլայ. իսկ իրեն բռնած որսին մանաւանդ թէ յաղթութեամբ վրայ շատ կ'ուրախանայ : Եւ որսը ուտելու ժամանակը թէ որ կաքաւ մը, ուրուր մը և կամ ուրիշ թռչնամի մը տեսնելու ըլլայ՝ կը թողու իր առջևի որսը ու անոնց վրայ կը յարձրկի, ուրիշ գիշատիչ թռչնոց պէս խաղախութեամբ չարաճրկի թռչնամուկն վրայ, հապա ազատ համարձակ դիմացը կ'ելլէ. որ շուտ, յանկարծական ու կայծակի պէս սաստիկ ըլլալուն՝ գէմ չեն կրնար դնել : Բազէն կրակի պէս ամպերէն վար կ'իջնայ և ուղիղ գծով ալ վեր կ'ելլէ նորէն, ու իրեն հետ իր բռնած որսն ալ կը տանի, թէ որ նոյն տեղը մէկէն չլափէ. վասն զի ուրիշ գիշատիչ թռչնոց պէս որսալէն ետքը չերթար չպահուրտի. և թէպէտ արծուի ալ պատահի՝ որ աւելի ուժով է իրմէ, իր որսը դիւրաւ չթողուր. բայց իր կտրճութեամբը չկրնալով անոր պէս բռնաւոր թռչնոյ մը հետ կռուիլ, իր արագ թռչելուն վստահացած իր որսովը կը թռչի կ'երթայ : Տեսնելու բան է արծուոյ բազէին բանեցուցած հնարքները իր որսը արծուոյն ձեռքէն պաշտպանելու համար. կ'ելլէ ամպերուն մէջ կը կորսուի, կ'իջնայ նորէն գետինը կը փորէ, ասդիս անդին կը պտրտի, ճարտարութիւններ կը բանեցընէ, խաչաձև կը թռչտի, յանկարծ կը կենայ, շուտ մը իր ընթացքին ուղղութիւնը կը փոխէ. բայց շատ անգամ իր փորձերը անօգուտ կ'ըլլան իր թռչնամուկն ահաւոր զօրութեամբ

1 Լատ. Falco. Գ. զ. Faucon. Տճ. Տռչան, շահին :

Բազէ :

նը դէմ, ուստի չկրնալով բան մը ընել,
կը ձգէ իր որսը ցաւով ու կըքով :

Իրեն կերակուր որսալու կերպն ալ
կը ցուցնէ թէ որչափ խելացի ու կրտ-
րիճ է : Եւ որ տեսնէ արագաթև թռչ-
ուն մը՝ չնայիր որ իր ճանկերովը բռնէ
զան, հապա անցնելու ատեն կամ կուրծ-
քովը և կամ թևերովը կը դալժի անոր,
որպէս զի շփոթեցնէ ու տկարացնէ .
իսկ թէ որ խեղճ թռչուն մը ըլլայ՝ ա-
նոր ետեւէն կ'իյնայ առանց զարնելու՝
ինչուան որ բռնէ : Եւ թէ տեսնէ որ իր
թռնամբն զօրաւոր է, ինքզինքը սլաշտ-

սլանելու համար շատ զգուշութիւններ
կ'ընէ, ու դիմացը ելելէն առաջ լաւ մը
կը յոգնեցնէ զանիկայ ու կուռոյ ատեն
առջի զարնուածքին մէկէն կը մեռցնէ :

Արովհետեւ ընդարձակ տեղ կը սիրէ,
անոր համար լեռնոտ երկիրներու, ու
սեպացեալ ժայռերու վրայ կը դնէ բոյ-
նը : Բնութեամբ վայրենի ու դաժան
ըլլալով՝ մայրական խնամք քիչ ունի . իր
հաւկիթները ժայռի մը վրայ մանր ճիւ-
ղերու մէջ կ'ածէ ու հոն կը հանէ իր
ձագերը . միայն կընայի որ բոյնը հարա-
ւային կողմը ըլլայ, որպէս զի արեւուն

Ճառագայթները Թուխի դրած հա-
կիթները տաքցնեն : Ձագերը երբոր
բաւական զօրութիւն կ'ունենան իրենց
ուտելիքը ճարելու , արուն և էգը իրենց
բնական տեղերէն կը քշեն կը վռնտեն
զանոնք , և ուրիշ տեղ կը զրկեն որսա-
լու . վասն զի բազէն՝ ինչպէս նաև գի-
շատիչներուն մեծ մասը , մասնաւոր
սահման կ'որոշէ իրեն համար , ուր տեղ
կը փակուի կը մնայ , և ուրիշ որ և իցէ
յափշտակիչ Թռչնոց մեծ վրէժխնդրու-
թիւն կ'ընէ՝ երբոր իր սահմանը ոտք
կոխեն՝ Թէ և իր ցեղէն ըլլան :

Ինչպե՞ս շատ տեսակ ունի. աս ըսած-
ներս աւելի լսի՛ք ըստածին վրայ իմա-
նալու է, բայց անոնց մեծ մասին վրայ
ալ կրնայ իմացուիլ: Եւ որոնց ձեռք, մեծու-
թիւնը, փետուրները շատ տեսակ կ'ըլ-
լան. և իրենց զանազան որսորդութեան
այլ և այլ բարք կ'ունենան. ինչպէս մէկը
ձկնակեր է, մէկալը խղուռճ՝ կ'ուտէ, ու-
րիշ մը միայն որդ կ'ուտէ, ուրիշ մըն ալ
միայն դաշտի մկներով կ'ապրի և այլն,
() ձակեր բազէին վրայ (Ինչպե՞ս վիպիս
մէջ ուրիշ անգամ խօսեր ենք՝, պատ-
կերն ալ մէկտեղ դնելով:

Իմէն երկրի մէջ աս բազէները երևեալի դաժ են որսորդութեան մէջ, ուստի մարդիկ ալ զուարճութեան համար զիրենք որսի բանեցուցած են : Հիներն ալ գիտէին աս արուեստը . ինչպէս որ մեր հին պատմութեանց մէջ ալ կը յիշուին բազէով որսորդութիւններ, որուն համար մասնաւոր աւագ պաշտօնեայք ալ կային որ Բալէախու Բալէախի կ'ըսուէին : Եւ յալուածապետութե դարերուն մէջ՝ շատ անուանի էր Եւրոպայի մէջ բազէով որսորդութիւնները . և աս տեսակ որսորդութեան իրաւունքը զանուականի մը մեծ պատիւ կը սեպուէր : Եւ ասանաւորապէս Եւրոպայի ճերմակ բազէները շատ յարգի էին ու զանոնք սպաննելը՝ Եւանեաց մէջ քրէական յանցանք կը համարուէր : Եւրոպայի այլ և այլ կողմերը հիմա ալ դեռ կը պահեն աս կենդանին . բայց Իփրիկէ, մասնաւոր

Լ'իւոյ մէջ աւելի յարգ ունին, ու ինչուան հիման ալ և ալ որոտորդութեանց մէջ կը բանեցընեն :

ՀԱՄԱՌՕՏ ԵՐԿՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

சி.

ԴԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

Հրայիկն ժայռեր :

(Էաբոսնակո ԼԹԻԼՆ)

Գ. Հրաբխեան ժայռ ըսելով կ'իմա նանք հինգերորդ դարէն սկսեալ ինչուան հիմա հրաբուխներէ լեած նիւթերով ձևացած կարգերը, որ լաւ կ'ըսուին. աս նիւթը թեթեւ է ու շատ անգամ ապակի դարձած ու ծակծկած կ'ըլլայ, ընդարձակ երկիրներ չափեր, շատ անգամ ալ խստաքարի ու պաղալթի հետ խառնուած կ'ըլլայ. իրենց դիրքը ընդհանրապէս լեռներուն կողերուն վրայ կ'իյնայ, և որչափ որ ստորտը հասնի՝ կ'ընդարձակի, իսկ լեռներուն գագաթը մեծամեծ բոլորաձև բաժակներ կ'ընկնայ:

Հրաբխեան նիւթերուն կարգը դնելու է նաև անոնցմէ ելած ջրերը, կազը, ձիւթի կուպրի աղբիւրները ու հանքային ջերմուկները և ածխային կազերը, որոնք բոլորն ալ երկրիս ներսէն դուրս կը պոռթկան հրաբուխներուն բռնակելու ատենը . ինչպէս նաև երկաթի, ծծումբի, կրի ծծմբուտի, գալւախազի, արինաքարի ու յասպիսի կոյտերը, հրաբխի մոխիրը ու փոքր-խոշոր սուած կարմիր հողերը :

Հրաբխեան ժայռերը կը գտուն Մարաթ լեռան ստորոտը՝ Քամիանիայի մէջ Սեսուպի բոլորը, Ֆրանսա՝ Օվէրնը, գաւառը, Իսլանտա, Թէնէրիֆա, Լանարոթ, Լըոր, Պուրպոն, Սոլուքեան, Ֆիլիպեան ու Լէութեան կղզիները, Վորտիլեան լեռներուն, Վիլիի, Վուլթոյի ու Սեքսի-